

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

PODRAVSKI ZBORNIK 50/2024., UREDNICA VESNA PERŠIĆ KOVAČ, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2024., 288 STR.

U studenom 2024. godine doživjeli smo jubilarno 50. izdanje najdugovječnije serijske publikacije koja izlazi u Podravini od 1975. godine u izdanju Muzeja grada Koprivnice. Podravski zbornik profilirao se kao interdisciplinarni časopis s neobično dugim i postojanim kontinuitetom i nezaobilazni je izvor podataka za gotovo svaku temu vezanu uz Podravinu bilo da je riječ o povijesti, arheologiji, etnologiji, ekonomiji, obrazovanju, ekologiji pa čak i sportu, a pogotovo umjetnosti i književnosti. Kako se kroz korice i stranice prošlogodišnjeg izdanja protezala tuga zbog nenadanog i nenadoknadivog odlaska akademika Dragutina Feletara, ujedno prvog urednika Podravskog zbornika, tako smo ove godine očekivali obljetnički oblikovano izdanje. Stoga su mnogi pažljivi i vrijedni čitatelji ove publikacije s pravom razočarani uredničkom politikom i izdanjem koje gotovo po ničemu ne razlikuje od ostalih brojeva, osim po tek dva priloga posvećena Podravskom zborniku i nekoliko rečenica u uvodniku iz čega se jasno nazire da su očito postojale namjere prikupljanja svjedočanstava o iskustvima stvaranja ovako dugovječnog časopisa, ali nažalost nisu realizirane. Smatram da je Podravski zbornik zavrijedio imati izdanje posvećeno samome sebi, ali prilika za obljetničko podvlačenje crte ispod 50 godina izlaženja trajat će i tijekom 2025. godine.

Ove godine po prvi puta publikacija nema odgovornog urednika, što ipak govori o činjenici da stžerna baštinska ustanova u glavnom gradu Koprivničko-križevačke županije nema imenovanog ravnatelja. Kako nitko ne želi preuzeti odgovornost za ustanovu koja je izdavač ove publikacije već pola stoljeća, tako nitko ne želi preuzeti niti odgovornost za ovaj broj zbornika. Uredništvo sada čine Edita Janković Hapavel, Ana-Marija Martan i Milivoj Dretar dok je urednik za književnost ovoga puta očito izgubio svoju ulogu iako je naveden u impressumu. Tehnički propusti i nedotjeranost u prelamanju ostavljaju pomalo loš dojam, a pogotovo netočne informacije na koricama (klapnama) gdje je pogrešno datirana razglednica s motivom Koprivnice pošto je Carneultijeva kuća obitelji Ožegović izgrađena 1906. godine pa razglednica ne može biti s kraja 19. stoljeća. Sadržaj zbornika uobičajeno je podijeljen na članke i priloge pri čemu se primjećuje da bi nekoliko radova kategoriziranih u prvoj skupini bilo poštenije svrstati među priloge. S druge strane, pozitivno obilježje ovoga izdanja je dobro geografsko rasprostiranje članaka te značajnije uključivanje djelatnika Muzeja grada Koprivnice u odnosu na prijašnje razdoblje.

Povjesničar Hrvoje Petrić, član suradnik HAZU, autor je članka pod naslovom »O planovima i realizaciji željezničke veze između Podravine i Zagreba« u kojem analizira u povijesnom trajanju od puna dva stoljeća (točnije od 1825. godine) problematiku povezivanja glavnog hrvatskog grada s dolinom rijeke Drave. Iako je riječ o povijesnoj temi, ona je aktualna u trenutnoj situaciji kada željeznički promet u Podravini zapravo ne funkcionira zbog neodgovornosti nadležnih i neadekvatne obnove prometnog sustava. U stariju prošlost upućuje nas članak Nikoline Belošević i Danka Dujmovića koji su pisali o crkvi sv. Križa u Križovljanu kod Ludbrega u kontekstu nasljeđa viteških redova. Kao i na mnogim drugim lokalitetima u Podravini i ovdje nije jasno je li ovo mjesto povezano s viteškim redovima jer postoje suprotstavljeni argumenti. Pri tome su se autori najviše fokusirali na arhitektonske elemente (reljefi, tlocrt i drugo), a članak možemo smatrati doprinosom razrješavanju dvojbe oko toga jesu li crkvu izgradili templari odnosno pripadnici nekog drugog viteškog reda. Dugogodišnji suradnik Podravskog zbornika s đurđevačkog područja Vladimir Miholek ovoga puta izradio je članak u kojem je opisao prekodravsko područje Husinja i dao doprinose poznavanju veleposjedničke obitelji Rába. Kao što i sam autor konstatira, ovo je područje do sada doista bilo zanemareno u historiografskim rado-

vima. Analizirao je kartografske materijale, pisane povijesne izvore, a i sam je obišao teren. Glavni faktor oblikovanja Husinje bila je meandrirajuća rijeka Drava. Velik dio članka posvećen je turbulentnom razdoblju u 20. stoljeću kada je Husinja bila poprište čak i nemilih događaja uzrokovanih političkim previranjima. Genealogija obitelji Rába koja je posjedovala veći dio Husinje u 19. i 20. stoljeću izrađena je na temelju zapisa u crkvenim matičnim knjigama, a članak je prikladno objavljen u povodu 200. obljetnice rođenja Nikole Rábe (Rába Miklós), najstarijeg poznatog upravitelja posjeda na Husinji.

Stalna suradnica Ksenija Krušelj ostala je vjerna temama iz povijesti školstva u gradu Koprivnici, a ovoga puta obradila je razdoblje tijekom Drugog svjetskog rata pa do 1956. godine kada su u Koprivnici počele djelovati dvije osnovne škole. To je zanimljivo razdoblje jer je nastava u doba rata bila neredovita, a školska zgrada je srušena. Bilo je to razdoblje Banovine Hrvatske, Nezavisne Države Hrvatske i Narodne Republike Hrvatske kao dijela FNRJ. Vesna Peršić Kovač autorica je članka o nošnji Hrvatskog srca u Podravini kao identitetskom simbolu. Osim namjenom i značajem ove nošnje u doba do 1941. godine, kada su prestali s radom ogranci Hrvatskog srca, autorica se bavila utjecajima ove nošnje u kasnijem razdoblju. Dijana Sabolović Krajina iz koprivničke Knjižnice i čitaonice »Fran Galović« napisala je članak u kojem se bavila razglednicama Koprivnice kao knjižničnoj građi. Bavila se razglednicama koje se čuvaju u zbirci spomenute knjižnice pa ovaj rad može biti primjer i za obradu zbirki u drugim ustanovama. Transformacija podravskog sela Hlebine u prepoznatljivo središte hrvatske naivne umjetnosti naslov je članka čija je autorica Patricija Andrašić iz Koprivnice koja je prikazala arhitektonski razvoj Hlebina u razdoblju od kraja 18. stoljeća do današnjih dana. Posebni naglasak je na naivnoj umjetnosti kao generatoru transformacije Hlebina i Galeriji naivne umjetnosti te značaju ove zgrade za selo i razvoj turizma. Niz radova čiji su autori djelatnici Muzeja grada Koprivnice započinje Draženka Jalšić Ernečić sa svojim člankom o stalnom postavu ove baštinske ustanove koji nije mijenjan 27 godina. Tekst je zapravo nastao u povodu pripreme muzejskog prostora za temeljitu obnovu pa se problematizira činjenica da bez ove akcije ne bi zapravo niti bilo promjena u stalnom muzejskom postavu. Temu s područja arheologije obradio je Ivan Valent koji je izradio članak o arheološkom nadzoru nad radovima rekonstrukcije i izgradnje pruge u Podravini u razdoblju od 2021. do 2023. godine. Autor ističe da su tijekom ovih radova i zahvaljujući stručnom nadzoru koji je provodio Muzej grada Koprivnice otkriveni i zabilježeni do sada nepoznati arheološki lokaliteti iz prapovijesti, antike i srednjeg vijeka. Helena Kušenić napisala je članak o dosadašnjem djelovanju udruge Atelieri i pripadajuće galerije o kojima je nedavno objavljena i prigodna monografija.

Prvi u nizu objavljenih priloga je onaj Milivoja Dretara kao svojevrtni hommage Podravskom zborniku, odnosno maloj podravskoj enciklopediji kako autor naziva ovu dugovječnu publikaciju. Obljetnički je oblikovan i prilog o 150 godina djelovanja koprivničkog Dobrovoljnog vatrogasnog društva koji je napisao Stjepan Kovaček. Vjerna suradnica Podravskog zbornika, sveučilišna profesorica u miru, povjesničarka Mira Kolar Dimitrijević je i u 92. godini života pronašla inspiraciju i energiju za izradu vrlo sadržajnog biografskog priloga o nastavniku i ravnatelju škole u Virju Milanu Grubiću (1901. – 1983.). Ovaj zaslužni prosvjetni radnik djelovao je u Virju između 1942. i 1947. godine, dakle u vrlo teškom razdoblju Drugog svjetskog rata i poraća. Povjesničar umjetnosti Marijan Špoljar napisao je rad o samostalnoj izložbi Ivana Generalića održanoj u Parizu 1953. godine. Ova izložba značajna je za samoga Generalića ali i za naivu uopće jer su tada dobili međunarodni značaj. Teme s područja suvremenog gospodarstva obradio je Domagoj Busija koji je u svojem radu opisao stanje industrije u Ludbregu kroz prizmu objava u Ludbreškom listu. Ludbreškim temama pridružio se Robert Kapeš s opisom procesa stvaranja muzejskog prostora »Bakina hiža i dedekov dvor« u Ludbregu. Etnografskom temom uključila se Đurđica Mustaf koja je napisala rad o komunikacijskoj ulozi zidnjaka. Prilog poznavanju stranih biljnih vrta oko Dubravskog jezera napisali su Mišo Rašan i Luka Hercigonja te su opisali sljedeće biljke: bodljasta tikvica, žuti noćurak, žljezdasti nederak, kiseli ruj, čivitnjača, bagrem i Teofrastov mračnjak. U povodu 30. obljetnice časopisa Meridijani koja je proslavljena ove godine, direktorica istoimene izdavačke kuće i glavna urednica časopisa Petra Somek napisala je prigodni članak. Sonja Vuljak iz Đelekovca priredila je tekst o umijeću pripreme tradicionalne tjestenine – požiraka, koje je

zaštićeno kao nematerijalna kulturna baština Republike Hrvatske. Maša Zamljačanec pripremila je rad o projektu »Skriveno lice Koprivnice«.

Umjesto klasičnih književnih priloga u ovogodišnjem jubilarnom Podravskom zborniku objavljen je pregledni rad o književnosti u ovoj publikaciji od početaka izlaženja do danas. Autorica ovog pregleda je Mihaela Cik koja je zaključila da je književnost od samih početaka Podravskog zbornika bila jedna od njegovih ključnih sastavnica te da je tako bilo tijekom cijelih pola stoljeća izlaženja. Rubriku »Podravsko nakladništvo« po prvi puta je priredila muzejska knjižničarka Marta Sabolić pri čemu se vidi kvalitetniji pristup u odnosu na prijašnje razdoblje.

Nikola CIK

ŽELJKO KRUŠELJ: PODRAVSKA SUDBA – GENEZA POLITIČKOG GUBITNIŠTVA. IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI I POVIJESNO DRUŠTVO KOPRIVNICA, 2024., 164 STR.

Čitajući predgovor knjizi »Zemlja patuljaka«, prije više od tri desetljeća, kao student povijesti i geografije zainteresiran za zavičajne teme, pomislio sam kako bi o tome bilo dobro napisati nešto širi tekst. Nadao sam se da će se protokom vremena promijeniti uloga Podravaca u politici pa će time i završni dio Krušeljevih teza o političkom gubitništvu Podravaca postati nepotreban. Na žalost, iduća tri desetljeća samo su potvrdila ono što je bilo napisano u predgovoru knjige »Zemlja patuljaka«. Razveselilo me kada sam saznao da je uspio napisati novu knjigu nadograđenu na spomenuti predgovor. Knjiga je naslovljena »Podravska sudba – geneza političkog gubitništva«, a iz stila se vidi razrađeno pero iskusnog novinara i publicista, ali i uglednog suvremenog povjesničara Željka Krušelja koji istodobno ocrtava jasan esej, regionalnu političku kroniku, ali i osebujnu povijest lokalnih ambicija nepriлагоđenih hrvatskoj zbilji. Riječ je o djelu koje – iako naoko usmjereno na »malu« temu – u sebi nosi značajne uvide u odnose periferije i centra, o sudbini ljudi koji dolaze iz rubnih krajeva Hrvatske i pokušavaju ostvariti utjecaj na nacionalnoj razini. U tom smislu, Podravska sudba daleko nadilazi granice svoje regije i otvara pitanja koja su univerzalna: kako se formira politička elita, što znači uspjeh, tko su gubitnici i je li gubitništvo stvar neuspjeha, okolnosti ili karaktera.

Krušelj u knjizi obrađuje izbor niza političara i politički aktivnih osoba s područja šire Podravine, a teza koju autor brani je jasna: nijedna od tih političkih karijera, koliko god perspektivna i medijski eksponirana bila, nije završila potpunim, stabilnim i dugotrajnim uspjehom. Mnogi su nestali iz politike, povukli se, izgubili izbore, ili doživjeli osobne slomove. Zašto se to dogodilo? Krušelj nudi niz objašnjenja, od strukturnih do psiholoških. No ono što knjigu čini čitljivom i provokativnom nije samo analiza, već njezin narativni ton. U ovoj knjizi se može osjetiti obrazovanje autora iz komparativne književnosti jer knjiga je slična povijesnom romanu – s uvodom, zapletom, kulminacijom i svojevrsnim razrješenjem. No, sve napisano se zaista dogodilo, a narativ je utemeljen na činjenicama, citatima, lokalnim anegdotama i političkim obrascima koji se, u promijenjenim okolnostima, gotovo neprestano ponavljaju, ukazujući na to da možda možemo promišljati o cikličkom obilježju povijesti, barem vezano uz temu knjige. Krušelj pri tome objašnjava kontekst i strukturne razloge »podravske političke sudbe«, ali se spušta i na »političku povijest odozdo« pa ne šteti lokalne političare.

Iako ova knjiga nije znanstveno djelo u užem smislu, njezina vrijednost za razumijevanje nekih aspekata mentaliteta Podravaca nije mala. Krušelj koristi obilje arhivskih, novinarskih i memoarskih izvora, ali i vlastitih zapažanja pa knjiga predstavlja, u neku ruku, pregled podravske političke scene u posljednjih stoljeće, stoljeće i pola, s nekim »izletima« i u daljnju prošlost. Knjiga je vrijedan doprinos podravskoj regionalnoj povijesti, ali i političkoj kulturi – jer, kako sam autor naglašava, ne bavi se samo »gubitnicima«, već i uzrocima gubitništva.

Hrvoje PETRIĆ

HRVOJE PETRIĆ, TOMISLAV BRANDOLICA: EKONOMSKA ZBILJA JE CRVENA NIT POVIJESTI. HRVATSKA HISTORIOGRAFIJA I EKONOMSKA HISTORIJA, FF PRESS, ZAGREB, 2024., 211 STR.

Knjiga *Ekonomska zbilja je crvena nit povijesti. Hrvatska historiografija i ekonomska historija*, djelo je o proučavanju ekonomske historije kao historijske discipline u hrvatskoj historiografiji. Ovo djelo prikazuje razvoj proučavanja ekonomskih tema u historiografiji kroz dva dijela. U prvome dijelu knjige, autori Hrvoje Petrić i Tomislav Brandolica pišu o znanstvenicima koji su se bavili ekonomskim temama, dok drugi dio sadrži razgovore s istaknutim (ekonomskim) povjesničarima, koji nam daju značajan uvid u njihovo razmišljanje o položaju ekonomske povijesti u znanosti i njihovim vlastitim istraživanjima. Osim toga, knjiga sadrži predgovor, pogovor, slikovne priloge koji su fotografije istaknutih ekonomskih povjesničara, popis literature i izvora te kazalo osobnih imena.

Prvi dio ove knjige, naslovljen *Hrvatska historiografija i ekonomska historija*, čine uvod i pet poglavlja. U uvodu je objašnjeno kako se ne radi o prvome pokušaju sinteze o pisanju ekonomskih tema u historiografiji te je navedeno tko je obrađivao temu do 2024. godine, počevši od prve analize ekonomske historije na području Jugoslavije koju je 1960. godine napravila Dragica Rogić te prvog pregleda pisanja o ekonomskoj historiji kojega je 1967. godine priredila Miroslava Despot. Prvo poglavlje, pod naslovom *Prvi koraci: hrvatska historiografija i ekonomska historija*, obuhvaća široko razdoblje od preporodnog djelovanja do 1918. godine, iako s obzirom na sadržaj poglavlja možemo reći da je kronološki okvir u naslovu poglavlja samo približno zadan. U ovome razdoblju, prema Petriću i Brandolici, vidimo da se ekonomske teme u pisanju onovremenih istraživača pojavljuju tek marginalno, prvenstveno zbog neorganiziranosti povijesnih izvora (ili nestašice kao što vidimo u riječima Ivana Krstitelja Tkalčića) i zbog drugih prioriteta kao što su pisanja sinteza nacionalne povijesti u kojima ekonomski položaj nije bio glavna tema, već vrlo sporedna zbog fokusiranosti na teme državnosti i događajnice. Međutim, Petrić i Brandolica kvalitetno primjećuju da se ekonomska povijest u tom razdoblju jače razvija u okviru proučavanja lokalne povijesti (npr. Nikola Atanasijev Plavšić, Radoslav Lopašić, Gjuro Szabo, Julije Janković, itd.). Kao istaknuti primjer autori spominju i Filipa Lukasa koji je ekonomiju, geografiju i povijest smatrao neodvojivima. Drugo je poglavlje *Individualni doprinosi: od 1918. do 1945.* Autori se u sklopu toga fokusiraju na znanstvenike od kojih se zbog svojih zasluga posebno ističu: Josip Matasović (povezivao je ekonomsku i kulturnu povijest, a u kontekstu ekonomske historije njegov urednički i autorski rad ima središnju ulogu u časopisu *Narodna starina*), Grga Novak (njegova knjiga o Splitu kao dijelu svjetskog trgovinskog prometa jedna je od prvih knjiga iz ekonomske historije u Hrvatskoj), Rudolf Bićanić (autor je niza djela iz ekonomske historije od kojih je jedan dio bio vezan uz tadašnje državne probleme), Rudolf Horvat (objavio je oko 200 popularizacijskih novinskih članaka o ekonomsko historijskim temama, a njima se bavio i znanstveno), Mijo Mirković (djela mu sadrže elemente gospodarske povijesti) i Otokar Keršovani (možda najistaknutiji marksistički autor međuratnog razdoblja). U razdoblju koje poglavlje obrađuje iz pisanja dvojice autora može se primijetiti da je tijekom međuraća došlo do razvoja ekonomske historije na hrvatskome tlu, ali da je ista u razdoblju Drugoga svjetskog rata praktički nestala. Treće poglavlje *Izgradnja institucija: od 1945. do kraja 1960-ih* bavi se institucionalizacijom povijesne znanosti koja je obuhvatila i gospodarsku povijest pa se i ona počinje pojavljivati na fakultetima, ali ne i u velikom broju publikacija, iako su takve postojale. Jedno od središnjih mjesta za objavljivanje radova postao je *Historijski zbornik* (urednik Jaroslav Šidak). U onovremenim istraživanjima dolazi i do snažnog razvoja marksističkog pristupa koji je prema Petriću i Brandolici, primjerice, vidljiv u pisanju Miroslava Brandta, ali i do razvoja novih istraživanja od kojih se popularizira istraživanje radništva te radničkog pokreta (ovim temama bavile su se i istaknute povjesničarke Mirjana Gross i Mira Kolar-Dimitrijević). Osim toga, autori naglašavaju da u ovom razdoblju počinje djelovati Igor Karaman, koji je bio jedan od najistaknutijih hrvatskih ekonomskih povjesničara te predavač ekonomske historije na zagrebačkome Filozofskom fakultetu. *Ekonomska historija u punom zamahu: od kraja 1960-ih do početka 1990-ih* četvrto je poglavlje unutar kojega se obrađuje razdoblje kada je ekonomska povijest bila itekako prisutna u znanstvenom smislu, a trenutak koji je bitno pridonio njezinoj afirmaciji Petrić i Brandolica vide u pokretanju jugoslavenskog časopisa *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* čiji je prvi broj objavljen 1974. godine i u sklopu kojega se nije pro-

našao način za ujednačavanje odnosa s prošlošću na prostoru Jugoslavije (kao ni u sličnim znanstvenim jugoslavenskim projektima). Petrić i Brandolica primjećuju da je ovo razdoblje obilježavala i znanstvena inovativnost (te kontakt s inozemnim »trendovima« u historiografiji) pa tako ističu historiografsko djelovanje: Tomislava Raukara, Miroslava Bertoše, Mirjane Gross, Agneze Szabo, Bernarda Stullija, Igora Karamana, Josipa Adamčeka, Vladimira Stipetića, Ivana Kampuša, Mire Kolar-Dimitrijević (postala je najistaknutija u broju objavljenih djela i radova iz ekonomske historije), Dragutina Feletara, Anđelka Runjića i drugih. U knjizi vidimo da je od 1970-ih sve prisutnija historiografska tema poduzetništvo pa se dio znanstvenih djela fokusirao na povijest određenih poduzeća, a bitno je za daljnji razvoj ekonomske historije bilo i izdavanje institucionalnih djela kao što je *Grđa za gospodarsku povijest Hrvatske* (vrlo važan urednik bio je 1970-ih i 1980-ih Vladimir Stipetić koji se i kasnije istaknuo s uredništvom u biblioteci *Hrvatska ekonomska misao*). U petome poglavlju *Usitnjeni interesi u pluralizmu tema: od početka 1990-ih do danas* autori daju širu sliku suvremenog stanja oko prisutnosti ekonomske historije čiji je položaj svakako obilježilo njezino institucionalno slabljenje 1990-ih godina. Ovo poglavlje donosi i pregled istraživanja ekonomskih tema prema povijesnim razdobljima te opisuju prisutnost ekonomske historije na fakultetima, ali i među istraživačima. Vrijedi naglasiti da danas posebno mjesto za okupljanje tema u ovome području ima upravo časopis *Ekonomika i ekohistorija*. Petrić i Brandolica ovaj dio knjige zaključuju razmišljanjem da su mogućnosti za obrazovanje novih znanstvenika u području ekonomske historije najbolji do sada, no ostavljaju i prostor za moguća poboljšanja, pogotovo kada su u pitanju institucionalni uvjeti i okrenutost prema inozemstvu.

Drugi dio knjige sadrži razgovore s osobama čiju je znanstvenu djelatnost obilježila ekonomska historija. Tako su intervjuirani: Ivan Erceg, Mira Kolar, Marijan Matić, Tomislav Raukar i Vladimir Stipetić.

Djelo *Ekonomika zbilja je crvena nit povijesti. Hrvatska historiografija i ekonomska historija* važan je doprinos Hrvoja Petrića i Tomislava Brandolice hrvatskoj historiografiji kada je u pitanju povijest historiografije. Vrijedi se sjetiti one često spominjane rečenice da trebamo znati odakle smo došli kako bismo znali kuda idemo. Upravo je to središnja važnost ove knjige. Čitajući djelo, upoznajemo veliki broj autora, teme kojima su se bavili i djela koja su pisali, iako zbog sažetosti ove knjige nisu spomenuti svi autori i sva djela. No bez obzira na to, ova knjiga služit će posebno mlađim generacijama povjesničara da se upoznaju s radom svojih prethodnika. *Ekonomika zbilja* svakako je crvena nit povijesti, a promišljati o toj niti i raditi istraživanja o njoj nije uvijek bilo jednostavno. Danas promišljati o njoj također nije jednostavno, iako su istraživački alati znatno dostupniji nego u 19. ili 20. stoljeću, no postoje uvjeti da ekonomska historija ponovno dobije respektabilan broj interdisciplinarno nastrojenih istraživača koji bi se zbog svijeta kao »globalnog sela« mogli kvalitetno pozicionirati i na međunarodnoj razini.

Bruno ŠAGI